

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร ทฤษฎีและหลักการ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย และเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการณ์ด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. จุดประสงค์ของการจัดการศึกษาในทัศนะของศาสนาอิสลาม
3. ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. การแปรสภาพจากโรงเรียนเอกชนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
5. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้วยเหตุที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล เป็นจังหวัดที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีภาษาท้องถิ่นเป็นของตนเอง มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานอันหนึ่งที่ทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยดังนั้นการที่จะเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การเมืองหรือการศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจสภาพต่าง ๆ ของสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

ด้านเศรษฐกิจ สุรินทร์ พิศสุวรรณและชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2527 : 116-118) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีการทำการประมง เหมืองแร่ ยางพารา รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรมาจากยางพาราซึ่งเป็นธุรกิจขนาดเล็กซึ่งราคามันผันตามความต้องการของตลาดโลก รายได้จากการประมงมีน้อยทั้งนี้เพราะการเพิ่มขึ้นของเรือประมงขนาดใหญ่ของนายทุน ซึ่งก่อให้เกิด "สภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่" ในกลุ่มประชากรมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในด้านสังคมนั้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นลักษณะของชนบทรวมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม มีส่วนสำคัญในการกำหนดสิ่งเหล่านี้เป็นอันมาก ในเรื่องของภาษาในนอกจากจะพูดภาษามลายูท้องถิ่นแล้วชาวมุสลิมจะต้องเรียนภาษาอาหรับด้วย ทั้งนี้เพราะชาวมุสลิมทุกคนจะต้องสามารถอ่านคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งเขียนเป็นภาษาอาหรับได้

ด้านการศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดนั้น ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความตื่นตัวทางการศึกษา ทั้งในด้านของวิชาการและทางศาสนา เพราะนอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งทุกคนจะต้องเรียนในโรงเรียนรัฐบาลแล้ว นักเรียนมุสลิมทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้ในเรื่องของหลักการทางศาสนา รวมถึงหลักปฏิบัติและหลักศรัทธา ซึ่งเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน ดังนั้นสถานศึกษาซึ่งเป็นที่นิยมของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพราะนักเรียนสามารถเรียนวิชาสามัญและศาสนาควบคู่กันไป จะเห็นได้ว่าการศึกษาของประชาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นถูกกำหนดโดยกรอบของศาสนาอิสลาม การจัดการศึกษาและสถาบันการศึกษาที่เกิดขึ้นในสังคมนับตั้งแต่ในอดีตมา จึงเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

จุดประสงค์ของการศึกษาในทัศนะของศาสนาอิสลาม

การศึกษาของศาสนาอิสลามมีจุดประสงค์เพื่อสร้างคนดีที่มีศรัทธาอย่างแท้จริงในเอกองค์อัลลอฮ์ (ซบ.) และดำเนินชีวิตตามแนวทางของกฎหมายอิสลาม (ชาวีอะฮ์) (Syed Muhammad Al Attas, 1979 : V)

นักการศึกษามุสลิมส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจุดประสงค์ของการศึกษาเป็นการเตรียมให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามมีความซื่อตรง มีลักษณะนิสัยตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความดีงามตามอุดมการณ์ของศาสนาอิสลาม (Syed Muhammad Al Attas, 1979 : 104) และนักการศึกษาท่านนี้ได้สรุปแนวคิดหลัก (Main Concepts) ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการจัดการศึกษาของอิสลามว่ามี 7 ด้านดังนี้คือ

1. เรื่องของศาสนา
2. เรื่องของการเป็นมนุษย์
3. เรื่องของความรู้

4. เรื่องของความฉลาด
5. เรื่องของความยุติธรรม
6. เรื่องของการปฏิบัติที่ถูกต้อง
7. เรื่องของแหล่งความรู้

จากลักษณะเฉพาะของการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามดังกล่าวจึงเป็นความจำเป็นของสังคมมุสลิมที่จะต้องมึสถาบันการศึกษา เพื่อสนองความต้องการการศึกษาด้านศาสนาขึ้น และด้วยเหตุที่การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมให้มีความสุขสมบูรณ์นั้น ความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพก็เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาจึงก่อตัวขึ้น

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามก็มีประวัติมาช้านาน เป็นสถาบันการศึกษาที่พัฒนามาจาก "ปอเนาะ" ในอดีต และเพื่อที่จะเข้าใจกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามว่ามีความเป็นมาและมีปรัชญาในการศึกษาอย่างไรนั้น คงต้องทำความเข้าใจกับคำว่า "ปอเนาะ" เสียก่อน โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 231) ได้ให้ความหมายของ "ปอเนาะ" ว่า เป็นคำที่มาจากคำว่า "Pondok" ในภาษาอาหรับ แปลว่า "กระท่อม"

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า "ปอเนาะ" ว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่อบรม และจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนาอิสลามเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจและดำรงชีวิตตามหลักศาสนา

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนปอเนาะนั้นมี "โต๊ะครู" เป็นผู้สอน โดยทั่วไปแล้วผู้จัดตั้งโรงเรียนปอเนาะต้องเป็นมุสลิม ศาสนิกอื่นจะจัดตั้งปอเนาะไม่ได้ และผู้ที่จะเป็นโต๊ะครูได้นั้น ตามคำนิยามและความเชื่อถือของชาวมุสลิมนั้นจะต้องเป็น "หะยี" คือผู้ที่เคยผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์ ที่กรุงเมกกะแล้ว และจะต้องมีความรู้เป็นที่ยอมรับของชุมชน

ผู้ที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนปอเนาะนั้นจะปลุกกระท่อมซึ่งเรียกว่า "ปอเนาะ" อยู่รอบ ๆ ศูนย์กลางการเรียน ซึ่งศูนย์กลางการเรียนอาจเป็นบ้านของโต๊ะครู หรือ มีดรอหะฮ์ (อาคารเรียนรวม) มีการจัดแยกที่พักตามเพศชาย หญิง โดยนักเรียนชายอยู่ด้านนอก (ปอเนาะนอก) นักเรียนหญิงอยู่ด้านใน (ปอเนาะใน) และมีพื้นที่บางส่วนไว้ให้กับคนชราที่ต้องการศึกษาศาสนามาจัดสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนปอเนาะมุ่งสนองเจตนารมณ์ของศาสนา โดยกำหนดวิชา เตาฮิด (การทำความรู้จักกับพระเจ้า) วิชาฟิกฮ (การปฏิบัติศาสนกิจ) เป็นต้น ซึ่งรายวิชาต่างๆเหล่านี้ โต๊ะครูอาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรายละเอียดได้ตามสมควร ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน

ค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอนนั้น ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียนแต่อย่างใด โต๊ะครูจะดำรงชีวิตจากการประกอบอาชีพเหมือนประชาชนทั่วไป นอกจากนั้นอาจได้รับเงิน "ซากาต" ซึ่งเป็นการบริจาคทรัพย์สินตามหลักการของศาสนาจากประชาชน หรือผู้เรียนซึ่งจะต้องจ่ายเป็นประจำทุกปี

ภาษาที่ใช้สอนจะเป็นภาษามลายู หรือภาษาอาหรับตามลักษณะเนื้อหาวิชา และระยะเวลาในการเรียนนั้นไม่มีการกำหนดแน่นอน ผู้เรียนบางคนอาจเข้าไปเรียนเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อได้ความรู้พื้นฐานทางศาสนาก็อาจออกไปประกอบอาชีพ ในขณะที่ผู้เรียนบางคนมีความมุ่งมั่นในการเรียนจนได้รับความรู้ และมีความสามารถใกล้เคียงกับโต๊ะครูจึงออกไปหาปอเนาะแห่งใหม่ หรือออกไปสอนศาสนาให้กับประชาชนตามหมู่บ้านต่อไป หรือบางคนก็ช่วยเหลือโต๊ะครูสอนศาสนาอยู่ในปอเนาะนั้นต่อไป

การจัดการศึกษาในลักษณะของปอเนาะตามรูปแบบเดิมนั้นได้รับความนิยมจากประชาชนในพื้นที่มากเนื่องจากเป็นการจัดการศึกษาตามแบบประเพณีนิยมที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้ ซึ่งการจัดการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวมีลักษณะสำคัญคือ (Syed Muhammad Al Attas 1979 : 109)

1. สถาบันการศึกษาเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคม การดำเนินการสอดคล้องผสมผสานกับสังคม และเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม การศึกษามีได้เกิดจากการบังคับ แต่เกิดจากความต้องการ

2. สถาบันการศึกษามีการสั่งสอนอบรมในเรื่องของศีลธรรม การฝึกปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน

3. การแบ่งกลุ่มผู้เรียนแบ่งตามความสามารถ มีได้แบ่งตามอายุ ผู้เรียนสามารถไปประกอบอาชีพในเวลาว่างจากการเรียนได้

4. ผู้สอนไม่มีการประเมินผลการเรียนเพื่อเลื่อนระดับการเรียนของผู้เรียน แต่ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินความสามารถของตนเองในการเลื่อนชั้นไปเรียนในระดับสูงขึ้น

5. ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกเรียนตามความสนใจเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถและการปฏิบัติ

6. การศึกษาเน้นความเป็นมนุษย์และความเรียบง่ายของสังคม

7. การศึกษามีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์สูง ครูเป็นศูนย์รวมของความสัมพันธ์และการให้คำปรึกษา

8. สถาบันการศึกษาเป็นผู้ควบคุมดูแลรักษาค่านิยมของสังคม และเป็นผู้ถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมให้กับสังคม

การศึกษาทางศาสนาในรูปแบบเดิม คือการศึกษาในขณะนั้นได้ดำเนินเรื่อยมาจนจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาในโรงเรียนบอเนาะให้สอดคล้อง และก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การเรียนการสอนในบอเนาะจึงมีการเปลี่ยนรูปแบบไป

การแปรสภาพจากบอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ในอดีตอำนาจรัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับบอเนาะเพราะถือว่าเป็นสถาบันศาสนา มิใช่สถาบันการศึกษา แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและเพื่อความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เริ่มเข้าไปควบคุมบอเนาะ (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2527:24)

ในปี พ.ศ. 2503 มีการประชุมปรับปรุงบอเนาะ ที่ประชุมได้ตกลงจัดทำระเบียบว่าด้วยบอเนาะ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ (ไมฮัมมัด อับดุลกาเดร์, 2530:233-234)

1. เพื่อให้บอเนาะจดทะเบียนตามกฎหมาย
2. เพื่อปรับปรุงอาคารสถานที่และบริเวณ
3. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนตามหลักสูตรของบอเนาะ
4. เพื่อปรับปรุงการประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลในสมัยนั้นได้มีนโยบายแปรสภาพบอเนาะโดยใช้เงินจูงใจเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลเพื่อให้บอเนาะจดทะเบียน

ปี พ.ศ. 2504 - 2509 มีบอเนาะจดทะเบียน 287 แห่ง ส่วนที่ยังไม่ได้จดทะเบียน ทางราชการมีความประสงค์จะให้เลิกสอนจึงทำให้บอเนาะมาจดทะเบียนเพิ่มขึ้นจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2513 มีบอเนาะจดทะเบียนถึง 464 แห่ง

ปี พ.ศ. 2511 รัฐบาลได้ออกระเบียบให้บอเนาะที่จดทะเบียนแล้วใช้ภาษาไทยในการสอนแทนภาษามาเลย์ที่ใช้มาตั้งแต่อดีต นอกจากนั้นก็มีการปรับปรุงด้านหลักสูตรการบริหาร ซึ่งมีผลให้โต๊ะครูไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพังต้องอาศัยบุคคลภายนอกที่ผ่านกระบวนการศึกษาแบบสามัญของรัฐบาลร่วมดำเนินการ (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2527 : 24-27)

โรงเรียนสอนศาสนาในลักษณะของบอเนาะนั้นได้ดำเนินการและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนปี พ.ศ. 2525 ซึ่งได้สนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนบอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วไป ทางราชการได้ส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ จัดทำหลักสูตร มีการอบรมสัมมนาและให้เงินสนับสนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา (กองกิจการต่างประเทศ สอ.บต., มบท : 36)

ในปัจจุบันนี้การจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้มีการจัดการศึกษาใน 3 ลักษณะดังนี้ คือ

1. สอนศาสนาอิสลามควบกับการศึกษาผู้ใหญ่นับแบบเบ็ดเสร็จ (ระดับ 4) ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
2. สอนศาสนาควบกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นของรัฐบาล
3. สอนศาสนาควบกับการจัดการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของรัฐบาล

ดังนั้นสรุปได้ว่าในปัจจุบันนี้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบอเนาะแต่เดิมนั้นได้แปรเปลี่ยนไปเป็นการผสมผสานกันระหว่างการสอนวิชาศาสนา และวิชาสามัญ ซึ่งดำเนินการโดยอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลโดยยึดพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในปัจจุบัน

เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น เกิดขึ้นจากลักษณะและความต้องการของท้องถิ่นในช่วงแรก และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยความร่วมมือกับทางราชการ ดังนั้นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงมีลักษณะเฉพาะในการจัดการศึกษาซึ่งแตกต่างไปจากโรงเรียนในท้องถิ่นอื่น ๆ ของประเทศไทย คือ การจัดการศึกษาในโรงเรียนจะแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ การสอนวิชาศาสนาและการสอนวิชาสามัญ โดยการสอนในรายวิชาสามัญนั้นได้ยึดหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นของกระทรวงศึกษาธิการตลอดมา ต่อมาได้มีการประเมินการใช้หลักการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จึงได้ร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่นี้เรียกว่า "หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535" ประกอบด้วย เนื้อหาสาระ วิชาสามัญ วิชาชีพ และวิชาศาสนา และให้ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเปิดสอนวิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาและหรือวิชาชีพ

สาระสำคัญของหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 มีหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวการดำเนินการ และเกณฑ์การจบหลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 กระทรวงศึกษาธิการ เอกสารอันดับที่ 47/2535)

หลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพหรือศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาศาสนา

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะ เป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจ ประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงานตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาชีพ วิชาศาสนา วิชาสามัญ และทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
4. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เป็นมุสลิมที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
6. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน

7. มีทัศนคติที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตน

8. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน ที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม

โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 111 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาดังต่อไปนี้
 - 1.1 วิชาบังคับแกน

จำนวน	93 หน่วยการเรียนรู้
ภาษาไทย	12 หน่วยการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์	9 หน่วยการเรียนรู้
คณิตศาสตร์	6 หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	3 หน่วยการเรียนรู้
ศิลปศึกษา	3 หน่วยการเรียนรู้
ศาสนา	54 หน่วยการเรียนรู้
 - 1.2 วิชาบังคับเลือก

จำนวน	18 หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	6 หน่วยการเรียนรู้
การทำงาน	6 หน่วยการเรียนรู้
2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 กลุ่มวิชาภาษา

ภาษาไทย	
ภาษาต่างประเทศ	

- 2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์
 - วิทยาศาสตร์
 - คณิตศาสตร์
- 2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา
- 2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ
 - พลานามัย
 - ศิลปศึกษา
- 2.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ
- 2.6 กลุ่มวิชาศาสนา
- 3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมดังต่อไปนี้
 - 3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือนำเพื่อประโยชน์ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค
 - 3.2 กิจกรรมอื่น ๆ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค
 - 3.3 กิจกรรมศาสนา จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค
 - 3.4 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค
 - 3.5 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

1. เวลาเรียน

- 1.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียนประมาณ 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน
- 1.2 ในปีการศึกษาหนึ่ง ให้แบ่งเป็นภาคเรียนปกติ 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร สำหรับภาคฤดูร้อน ซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของรายวิชาที่เปิดสอน จะต้องเป็น 5 เท่าของภาคปกติ

1.3 ในสัปดาห์หนึ่ง โรงเรียนต้องเปิดเรียนไม่น้อยกว่า 6 วัน วันและ
ไม่น้อยกว่า 9 คาบ คาบละ 50 นาที รวมอย่างน้อย 54 คาบ

1.4 ให้เรียนตามหลักสูตรอย่างน้อยสัปดาห์ละ 48 คาบ และให้โรงเรียน
จัดให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรม
ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือ
ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบต่อสัปดาห์ กิจกรรมศาสนา ซึ่ง
เป็นกิจกรรมบังคับเช่นเดียวกัน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ กิจกรรมอื่น ๆ 1 คาบต่อสัปดาห์ และ
กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมการแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบ ต่อสัปดาห์
นอกจากนี้ให้มีเวลาสำหรับผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมอิสระอีกสัปดาห์ละ 1 คาบ

2. หน่วยการเรียนรู้

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วย
การเรียนรู้ 1 หน่วยการเรียนรู้ รายวิชาใดมีจำนวนคาบเรียนมากกว่าหรือน้อยกว่า 2 คาบ
ต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียนรู้มากขึ้นหรือน้อยลงเป็นไปตามสัดส่วน

3. วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

3.1 ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ตามที่กำหนดไว้ใน
โครงสร้างของหลักสูตร

3.2 สำหรับภาษาต่างประเทศ นักเรียนจะเลือกเรียนได้ 1 ภาษา

3.3 การจัดทำรายวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี นอกเหนือจากที่
กำหนดไว้ในหลักสูตร และการใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบ
อาชีพอิสระให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงกำหนด

4. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียน และการโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

5. เกณฑ์การจบหลักสูตร

5.1 ต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง
อย่างน้อย 14 หน่วยการเรียนรู้ และทุกรายวิชาต้องผ่านการตัดสินผลการเรียน

5.2 ต้องได้หน่วยการเรียนรู้วิชาบังคับแกน วิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์

5.3 ต้องได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 134 หน่วยการเรียนรู้

5.4 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 2 กิจกรรม โดยให้เลือกกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือกิจกรรมยุวกาชาด หรือกิจกรรมผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบต่อสัปดาห์ กิจกรรมอื่น ๆ 1 คาบต่อสัปดาห์ และกิจกรรมศาสนาเป็นกิจกรรมบังคับอีก 2 คาบต่อสัปดาห์ โดยแต่ละกิจกรรมต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมดที่จัดกิจกรรมในแต่ละภาคเรียน และต้องผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด

6. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในกรณีที่จะมีการยกเลิกเพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลงรายวิชา และเนื้อหา ของรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรให้ทำเป็นประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

กลุ่มวิทยาศาสตร์

สำหรับรายวิชาในกลุ่มศาสนานั้น สามารถสรุปถึงเนื้อหาและวิชาที่สอนดังนี้

1. การอ่านและท่องคัมภีร์อัลกุรอาน
2. อรรถธิบายกุรอาน
3. วิชาวจนะของศาสนา (หะดีษ)
4. ศาสนาบัญญัติ
5. เตาฮีด หรือวิชาที่ว่าด้วยเอกภาพของพระเจ้า เป็นการศึกษาถึงคุณลักษณะของพระเจ้าและนบี
6. ศาสนประวัติ
7. วิชาอื่น ๆ เช่น จริยธรรมทางศาสนาอิสลาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย จึงได้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพอสมควร ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้มักเป็นการศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ ในด้านการจัดการศึกษา การบริหาร การจัดการเรียนการสอนและสภาพโดยทั่ว ๆ ไปของโรงเรียนและนักเรียน ซึ่งสามารถรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้คือ

จากการศึกษาของ วิรัช บุญสมบัติ และคณะ (2529 : 5-9) พบว่าการจัดการศึกษาสายสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเด็นต่างๆ มีดังนี้คือ

1. การจัดการรายวิชาและแผนการเรียน แผนการเรียนวิชาสามัญเปิดได้เฉพาะแผนการเรียนอังกฤษ-คณิตศาสตร์ ส่วนแผนการเรียนอื่น ๆ โดยเฉพาะวิชาชีพไม่ได้เปิดสอน เพราะขาดงบประมาณและบุคลากร รายวิชาบางวิชามีการลดจำนวนลงจากที่หลักสูตรกำหนดเพื่อเอาเวลาไปเรียนวิชาศาสนาแทน เช่น วิชาฟิสิกส์ สังคมศึกษาและดนตรี

วิชาการงานพื้นฐานอาชีพส่วนใหญ่จัดให้เรียนวิชาเกษตรและคหกรรม แต่ครูผู้สอนก็ไม่ได้จบสาขาเหล่านี้มาโดยตรง

วิชาคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่สอนไม่ทันตามหลักสูตร นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนต่ำ ครูผู้สอนบางส่วนไม่ได้จบสาขาคณิตศาสตร์โดยตรง ซึ่งวิชาภาษาอังกฤษก็ประสบปัญหาเหล่านี้เช่นเดียวกัน

2. การจัดการในรายวิชากิจกรรม การจัดกิจกรรมชุมนุมเน้นเฉพาะชุมนุมศาสนา ส่วนชุมนุมอื่น ๆ เปิดให้เลือกน้อย กิจกรรมแนะแนวส่วนใหญ่ทำเป็นกลุ่มใหญ่เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและบุคลากร การสอนซ่อมเสริมมีน้อยมาก

3. บุคลากรครูต้องทำหน้าที่รับผิดชอบหลายอย่างโดยเฉพาะงานธุรการ การประสานงานต่าง ๆ มีการะงานสอนมากกว่า 20 คาบต่อสัปดาห์ และครูบางส่วนไม่ได้จบการศึกษาในสาขาวิชาที่สอน และครูผู้สอนที่โรงเรียนจ้างมาได้รับค่าจ้างสอนต่ำ

4. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่ำ ขาดอุปกรณ์การเรียน ขาดความกระตือรือร้นในการเรียนและไม่สนใจเรียนรายวิชาที่เป็นทักษะ

โรงเรียนส่วนใหญ่มีอาคารสถานที่จำกัด ห้องเรียนคับแคบและแออัด ครูมักไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมไม่ดี ขาดห้องปฏิบัติการ ห้องส่งเสริมการเรียนรู้ ห้องสุขาไม่มีเพียงพอและไม่ถูกสุขลักษณะ

พรณี จักรกาตุจน์ และคณะ (2530 : 81) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน และไม่เข้าใจภาษาไทยเท่าที่ควร
2. นักเรียนต้องช่วยงานบ้าน เรียนวิชาศาสนาเพิ่มเติมจึงทำให้ไม่มีเวลาในการทบทวนบทเรียน
3. นักเรียนขาดแรงจูงใจด้านการเรียน เมื่อมีปัญหาด้านวิชาการก็ไม่สามารถพึ่งพาผู้ปกครองได้
4. ครูมีภาระงานสอนและงานธุรการมาก จึงไม่มีเวลาเตรียมสอนและตรวจแบบฝึกหัด
5. วิชาคณิตศาสตร์ครูผู้สอนขาดความเชี่ยวชาญเพราะไม่ได้จบสาขานี้มาโดยตรง
6. ครูส่วนใหญ่ขาดแรงจูงใจเพราะรายได้ต่ำ
7. นักเรียนไม่ซักถามปัญหาทั้งในและนอกชั้นเรียน จึงทำให้ไม่เข้าใจบทเรียน
8. นักเรียนไม่มีหนังสืออ่านประกอบ และ ไม่มีโอกาสเรียนพิเศษ
9. โรงเรียนขาดแคลนสื่อการสอน
10. ทางโรงเรียนไม่ได้จัดการสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียน
11. ขาดการสนับสนุนทางด้านวิชาการในโรงเรียน

ชิดชนก เชิงเขาวน และคณะ (2533 : 89-91) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. ครูสอนภาษาไทยเป็นครูสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน (ส.ช.) มากกว่าครูที่โรงเรียนจ้าง ครูสามารถใช้ทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลตามขนาดของโรงเรียนและโรงเรียนจัดงบประมาณให้กับวิชาภาษาไทยได้เหมาะสม

2. นักเรียนในโรงเรียนเหล่านี้ขาดหนังสืออ่านนอกเวลา หรือมีน้อยและไม่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นและการดำรงชีวิตประจำวัน สื่อการเรียนการสอนต้องมีการปรับปรุงรวมทั้งขาดแบบทดสอบที่มีประสิทธิภาพ

3. สภาพโรงเรียนโดยทั่วไปควรได้รับการปรับปรุง อาคารสถานที่ยังไม่เหมาะสมในเรื่องแสงสว่าง เสียงรบกวน อุปกรณ์การเรียนการสอนยังไม่เพียงพอโดยเฉพาะวัสดุทัศนูปกรณ์

และจากการศึกษาของจรัสรัตน์ สาครินทร์ และคณะ (2534 : 68-69) ในเรื่องปัญหาด้านความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนไทยมุสลิมชั้นปีที่ 3 ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนอ่านหนังสือนอกเวลาน้อยกว่านักเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา นักเรียนมีปัญหาในการอ่าน ในด้านการแปลสำนวนเปรียบเทียบ การขยายความ การจับใจความสำคัญของเรื่อง นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านความเข้าใจในการอ่านน้อยกว่านักเรียนในสังกัดกรมสามัญ และนักเรียนที่อยู่ในเขตที่มีการใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันจะมีผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่านักเรียนที่อยู่ในเขตที่มีการใช้ภาษาไทย

จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถสรุปได้ว่า ยังมีปัญหาในด้านต่าง ๆ อีกมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร การจัดการครูผู้สอน ความพร้อมของอาคารสถานที่และอุปกรณ์ แต่ปัญหาที่มีความสำคัญที่ไม่ควรละเลยคือสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของผู้เรียนซึ่งยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้มีการพิจารณาและแก้ไขอย่างรีบด่วนเพื่อที่จะสามารถพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสามัญให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการศึกษาต่อของผู้เรียนนั้น สำนักงานเขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา (อ้างถึงใน พจน์ สะเพียรชัย, 2530 : 37) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูลจากโรงเรียนในทุกสังกัด พบว่านักเรียนที่มีระดับการเรียนปานกลางและสูงต้องการเรียนต่อ นักเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาลซึ่งบิดา มารดาหรือผู้ปกครองมีรายได้ปานกลางและสูง โดยประกอบอาชีพทำนา ทำสวนและทำไร่ นักเรียนที่ต้องการเรียนต่อจะมีระดับการเรียนสูง และเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง บิดามารดาจะมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา แต่มีนักเรียนจำนวนมากที่มีระดับการเรียนต่ำจนไม่อยากเรียนต่อ นักเรียนกลุ่มนี้จะเลือกเรียนวิชาศาสนาในโรงเรียนปอเนาะแทน

จากการศึกษาภูมิหลังของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในด้านต่าง ๆ การจัด
การเรียนการสอนในโรงเรียนและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า โรงเรียน
เหล่านี้รับภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้ชนกลุ่มใหญ่ในสังคม 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้
แม้ว่าคุณภาพการเรียนการสอนยังไม่เป็นที่น่าพอใจแต่ก็เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นซึ่ง
การศึกษาในระดับนี้ใช้เวลาทั้งสิ้น 3 ปี จึงจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อ
จบการศึกษาระดับนี้แล้ว ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาต่อในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล
และเอกชนซึ่งเปิดสอนทั้งในสาขาวิชาการ และวิชาชีพต่าง ๆ ตามความถนัดและความสนใจ
นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอีกจำนวนมากที่เปิดสอนในระดับต่อ
จากชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากการศึกษาในระดับนี้ถือได้ว่าเป็นก้าวแห่งการเปลี่ยน
แปลงที่สำคัญยิ่งของผู้เรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจเพื่อทราบ
แนวคิดและทิศทางการศึกษาต่อของผู้เรียนกลุ่มนี้ เพื่อที่จะสามารถจะนำผลการวิจัยมาใช้ให้
เป็นประโยชน์ในแนวทางการศึกษาของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการศึกษาใน
เขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้บรรลุผลสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน